

ÖNSÖZ

Kemal Gözler, *Abdülfettah'ın Şikâyeti (1907) ve Yeniçiftlik Köyü – Kale-i Sultaniye Livası Davası (1914-1918): İki Örnek Olay Üzerinden Son Dönem Osmanlı İdarî Yargı Sistemi Hakkında Gözlemler*, Bursa, Ekin, 2025, XVIII+382 s. (www.kemalgozler.com/abdulfettah.htm).

Ece Gölü, Çanakkale ili Biga ilçesi Yeniçiftlik köyü sınırları içinde yer alan günümüzde kurutulmuş olan bir göldür.

2024 yılının Ocak ayından bu yana *Ece Gölü: Jeoloji ve Tarih* başlıklı bir kitap üzerinde çalışıyorum. Önümüzdeki aylarda bu kitabı yayınlamayı plânlıyorum.

Bu kitabın tarih kısmını arşiv belgeleriyle yazıyorum. O nedenle Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi kataloglarında, yöreye ilişkin “Ece Gölü”, “Kayaaltı Çiftliği”; “Lofça-i Cedit karyesi”, “Yeniçiftlik köyü” gibi anahtar kelimelerle pek çok arama yaptım.

Bu aramaların birinde Biga kazası Lofça-i Cedit nam-ı diğer Yeniçiftlik köyünden Muhsin oğlu Abdülfettah'ın Biga Kaymakamı Hasan Bey ve Biga eşrafından İbrahim Bey hakkında Şura-yı Devlete, yani Osmanlı Danıştayına verdiği Rumî 21 Nisan 1323 (miladî 4 Mayıs 1907) tarihli bir şikâyet dilekçesine¹ ulaştım. Dilekçede Abdülfettah, Lofça-i Cedit nam-ı diğer Yeniçiftlik köyü ahalisinin Ece Gölünden çıkardıkları yılan balıklarını Biga Kazası Kaymakamı Hasan Bey'in yardımıyla Biga eşrafından İbrahim Bey'in zabt ve müsadere ettiğini iddia ediyordu.

İbrahim Bey birkaç ay önce Ece Gölüne komşu 2740 dönüm büyüklüğünde bir arazi satın almıştı. İbrahim Bey, balıkların kendi arazisinden çıkarıldığını iddia ederek Lofça-i Cedit köyü ahalisinin Ece Gölünden yakaladığı balıkları, onların Biga'da satışından önce zabt ve müsadere etmeye başlamıştı. Neticede Lofça-i Cedit köyünden 274 kişi, İbrahim Bey'in balıkları zabt ve müsaderesinin önüne geçmek için, bu zabt ve müsadereye sebep teşkil eden söz konusu araziyi 1 Temmuz 1907 tarihinde İbrahim Bey'den satın alırlar ve uyuşmazlık bu şekilde sona erer.

1. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Şura-yı Devlet (ŞD), 1600/4-1.2 (8 Şaban 1325 / 16 Eylül 1907).

Yukarıda bahsettiğim kitabı yazarken, bu uyuşmazlık Ece Gölünde yapılan yılan balıkçılığıyla ilgili olduğu için bu olaya ve Abdülfettah imzalı dilekçeye kitabın “Ece Gölü Tarihi”ne adanan ikinci kısmında birkaç sayfa içinde değinmenin uygun olacağını düşündüm. Dilekçeyi okumaya başladım. Olayı inceledikçe bu olay beni kendisine çekti; üzerinde daha çok çalışmaya ve yazmaya başladım. Birkaç sayfa yazacakken ortaya 171 sayfa çıktı.

* * *

Ece Gölü ile ilgili arşiv araştırmalarımaya devam ederken Lofça-i Cedit nam-ı diğer Yeniçiftlik köyü ahalisinden 274 kişinin 1 Temmuz 1907 tarihinde İbrahim Bey'den satın aldığı araziye ilişkin Şura-yı Devlette açılmış bir davanın evrakları karşıma çıktı. Meğerse, adı geçen 274 kişi, satın aldıkları ve Ece Gölünün ayağında bulunan söz konusu araziye su basması sebebiyle ekememişler ve neticede bu araziye “mera” olarak bırakmışlar. Bunun üzerine Kale-i Sultaniye Livası (günümüz Çanakkale ili) İdare Meclisi, Rumî 19 Ağustos 1333 (miladî 19 Ağustos 1917) tarihli kararıyla, söz konusu arazinin ziraatten terk ve tatil edilmesi sebebiyle mahlûliyetine, yani Hazineye geçmesine karar vermiş.

Bunun üzerine Lofça-i Cedit Köyü İhtiyar Heyeti, 21 Teşrinisani 1333 (miladî 21 Kasım 1917) tarihli dilekçeyle Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisinin söz konusu kararının feshedilmesi ve bu arazinin vasfının tarladan meraya dönüştürülmesi istemiyle Şura-yı Devlette dava açmış.

Osmanlı Arşivi Şura-yı Devlet fonunda saklanan dava dosyasında 13 belge² (toplamda 35 görüntü³) ve yine bu davayla ilgili Babialı Evrak Odası Fonunda 2 belge ve 4 görüntü⁴, Dahiliye Nezareti İdare-i Umumiye Evrakı fonunda da 2 belge bulunmaktadır⁵.

2. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Şura-yı Devlet (ŞD), 1632/12-1 ile 1632/12-13 arasındaki belgeler (10 Cemaziyelahir 1336 / 23 Mart 1918).

3. Hâliyle bazı belgeler birden fazla leften (yapraktan) ve sayfadan oluşmaktadır.

4. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Babialı Evrak Odası (BEO), 4510/338181-1.1, 4510/338181-2.1 ve 4510/338181-2.2 (19 Cemaziyelahir 1336 / 1 Nisan 1918).

5. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Dahiliye Nezareti İdare-i Umumiye Evrakı Ekleri (DH.İ.UM.EK), 110/21-1.1 ve DH.İ.UM.EK, 110/21-1.1 (28 Cemaziyelahir 1336 / 10 Nisan 1918).

Adı geçen fonlarda bu davaya ilişkin bulunan evrakları adım adım okumaya başladım. Okudukça olaylar beni büyüledi. 1914-1918 yıllarında, tam Birinci Dünya Savaşı yıllarında, Biga Kazası Lofça-i Cedit nam-ı diğer Yeniçiftlik köyünde 2740 dönüm büyüklüğünde bir arazinin Hazineye geçmemesi, kendi tasarruflarında kalması için adı geçen köyün ahalisinin verdiği büyük bir mücadeleye şahit oldum.

Önce uyuşmazlık Biga Kazası İdare Meclisi tarafından Lofça-i Cedit köyü lehine karara bağlanır. Kale-i Sultaniye Livası Tapu Memurunun itirazı üzerine bu karar Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisi tarafından feshedilir ve arazinin mahlûliyetine, yani Hazineye geçmesine karar verilir. Bu karara karşı da Lofça-i Cedit Köyü İhtiyar Heyeti Şura-yı Devlette dava açar ve bu davayı kazanır. Şura-yı Devlet, Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisinin kararının keenlemyekün, yani yok hükmünde olduğuna karar verip, söz konusu arazinin vasfının tarladan meraya dönüştürülmesi gerektiğine karar verir. Böylece söz konusu arazi Yeniçiftlik köyü ahalisinin tasarrufunda kalır.

* * *

Gerek 1907 yılında Lofça-i Cedit köyünden Abdülfettah'ın Şura-yı Devlete yaptığı şikâyet başvurusu, gerekse 1914-1917 yıllarında Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyetinin söz konusu arazinin vasfının tarladan meraya dönüştürülmesi için ve daha sonra da 1917-1918 yıllarında Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisinin mahlûliyet (Hazineye geçme) kararının iptali için verdikleri mücadele beni kendisine çekti.

Bu şikâyet ve davanın evraklarını inceledikçe yaşanan olayları daha yakından görmeye ve olayların kahramanlarının duygu ve düşüncelerini hissetmeye başladım. Yeniçiftlik köyünden Abdülfettah, Biga Kaymakamı Hasan Bey, Biga eşrafından İbrahim Bey, Yeniçiftlik köyü Muhtar-ı Evveli Süleyman oğlu Mustafa, Muhtar-ı Sanisi Osman oğlu Yusuf, İmamı Hüseyin oğlu Mustafa'nın ve ismini tespit edemediğim Hatibinin dünyalarına girdim. Onların verdiği mücadeleyi arşiv belgelerine yansıdıkları ölçüde anlamaya ve anlatmaya teşebbüs ettim.

Birinci Dünya Savaşı ve özellikle de Çanakkale Savaşının cereyan ettiği bu zor yıllarda, Çanakkale Savaşının yaşandığı yere kuş uçuşu 80 km mesafede bulunan Biga Kazasına bağlı Lofça-i Cedit nam-ı diğer Yeniçiftlik köyünde Ece Gölü kenarında yer alan bir araziye ilişkin yaşanan bu olayları yazarken sanki bir roman yazıyormuş hissine kapıldım.

Umarım bu his bu kitabı okuyacak okuyuculara da geçer. Umarım okuyucular da bu kitabı okurken, bir yandan Biga Kaymakamı Hasan Bey, Biga eşrafından İbrahim Bey, Biga Tapu Memuru Mahmut Bey, diğer yandan Lofça-i Cedit nam-ı diğer Yeniçiftlik köyünden Muhsin oğlu Abdülfettah, adı geçen köyün Birinci Muhtarı Mustafa, İkinci Muhtarı Yusuf, İmamı Mustafa ve ismini tespit edemediğimiz Hatibinin dünyalarına girerler; kitabımı okurken, benim yazarken duyduğum heyecanı duyarlar.

* * *

Yukarıda da dediğim gibi bu olayları hazırlamakta olduğum *Ece Gölü: Jeoloji ve Tarih* başlıklı kitabımda Ece Gölünü ilgilendirdiği ölçüde birkaç sayfa içinde değinip geçecektim. Ama ortaya birkaç sayfa değil, birkaç yüz sayfa çıktı. Ben de bu sayfaları ayrı bir kitap olarak yayınlamak en doğrusu olacak diye düşündüm ve ortaya elinizde tuttuğunuz bu kitap çıktı.

* * *

Bu kitap esasen iki kısımdan oluşuyor. Birinci kısımda Abdülfettah'ın Biga Kaymakamı Hasan Bey ve Biga eşrafından İbrahim Bey hakkında Şura-yı Devlete yaptığı şikâyet, ikinci kısımda ise Lofça-i Cedit Köyü İhtiyar Heyetinin Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisinin mahlûliyet kararının feshi istemiyle Şura-yı Devlette açtığı dava inceleniyor. Her iki olay da esasen aynı araziden kaynaklanıyor. Her iki uyuşmazlıkta da ortak pek çok yön var. Bu nedenle, yaşanan olayları anlatmadan önce bu arazi hakkında bilgi vermenin doğru olacağını düşündüm ve bu nedenle bu iki kısımdan önce de arazi hakkında bilgiler verdiğim *birinci kısım* ekledim.

* * *

Bu kitabı yazdıktan sonra, bu kitabın *ikinci kısmında* incelenen Abdülfettah'ın Kaymakam Hasan Bey ve İbrahim Bey hakkında Şura-yı Devlete yaptığı şikâyetin ve keza kitabın *üçüncü kısmında* incelenen Lofça-i Cedit Köyü İhtiyar Heyetinin Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisinin Rumî 19 Ağustos 1333 (miladî 19 Ağustos 1917) tarihli kararının feshi istemiyle Şura-yı Devlette açtıkları davanın Osmanlı Devletinin son dönemindeki idare hukuku ve idarî yargı uygulamasına da örnek olay teşkil edebileceğini fark ettim. O nedenle, ikinci ve üçüncü kısmın sonuna, o kısımlarda anlatılan şikâyet ve davaların hu-

kukî niteliğine ilişkin bazı gözlem ve değerlendirmelerimi de ekledim. Türkiye’de Şura-yı Devlete ilişkin yazılmış kitap ve makaleler vardır⁶. Ancak bunlar, çoğunlukla Şura-yı Devletin kuruluş ve işleyişini genel olarak inceleyen çalışmalardır. Belirli bir örnek olay üzerinden Şura-yı Devletin görev ve yetkileri ile çalışmasını inceleyen, ortaya çıkan sorunları tartışan çalışmalar yeterince yoktur⁷. Hâliyle hukukî değerlendirmelerin yapıldığı bu bölümleri (Bölüm 9 ve 13) bu olayların sadece tarihsel kısmına ilgi duyan okuyucular okumadan atlayabilirler. Keza tersi de olabilir. Bu kitapta incelenen Şura-yı Devlete yapılan şikâyet başvurusunu ve davayla ilgilenen hukukçular da, kitabın, olayların tarihsel gelişiminin anlatıldığı diğer bölümlerini okumayabilirler.

* * *

Kişî İsimleri.- Burada şunu da belirtmek isterim: Kitapta pek çok kişinin ismi geçiyor. Bunlar kitapta anlatılan olaylarda ismi geçen kişilerin gerçek isimleridir. Bu kitap bir kurgu değil. Burada özellikle belirtmek isterim ki, bu çalışmanın, çalışmada ismi geçen kişileri övmek veya yermek gibi bir amacı yoktur. Bu çalışma, kişileri değil, yerleri ve olayları incelemek amacıyla yapılmıştır. Bu çalışmada ismi geçen kişiler, karşıma, ben onları seçtiğim için değil, incelediğim yerler ve olaylar sebebiyle kendiliğinden çıkmıştır. Bu olaylar, günümüzden yüz küsur yıl önce yaşanmış olaylardır. Bu olaylar ve olayların kahramanı olan kişiler artık tarihe intikal etmişlerdir. Bu kişilerin soyu devam etmiş ise, günümüzde onların torunları değil, torunlarının çocukları

6. Bu kitap ve makalelerin bir listesi için aşağıda s.146’e (Kutu 9.2) bakabilirsiniz.

7. Şüphesiz burada Fethi Gedikli’nin *Şura-yı Devlet* (İstanbul, On İki Levha, 2. Bası, 2018) başlıklı kitabında pek çok Şura-yı Devlet kararının verildiğini belirtmemiz gerekir. Uygulamada somut olaylar üzerinden Şura-yı Devletin çalışmasını anlamak için Gedikli’nin kitabı çok önemli bir kaynaktır. Ancak Gedikli’nin kitabında Şura-yı Devletin seçilen kararlarının tam metinleri verilir, ama bu kararların tahlil ve değerlendirmesi yapılmaz. Belirli bir dava ayrıntısıyla incelenmez. Elinizde tuttuğunuz bu kitapta ise, Şura-yı Devlet’in çalışması, iki somut örnek olarak üzerinden incelenir. Birinci örnek olay (Abdül Fettah’ın şikâyeti) 121 sayfalık yer kaplar. Olaylar kısmının incelendiği Bölüm 4-8) 88 sayfa, hukukî değerlendirmenin yapıldığı Bölüm 9 ise 33 sayfadır. İkinci örnek olay (Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyetinin Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisine karşı açtığı dava) ise toplam 190 sayfa yer kaplar. Olaylar kısmı (Bölüm 10-12) toplam 101 sayfa, hukukî değerlendirme kısmı (Bölüm 13) ise toplam 89 sayfa uzunluğundadır. Türk literatüründe Şura-yı Devlet önündeki bir şikâyet başvurusuna ve Şura-yı Devlet huzurunda görülen bir davaya bu kadar yer ayıran bir başka çalışma olup olmadığını biz bilmiyoruz.

veya torunlarının torunları hayattadır. Hâliyle kimse dedesinin dedesinin yaptıklarından sorumlu değildir.

Tarih çalışmaları, kurgusal çalışmalar değildir. Tarih çalışmalarında gerçek kişi ve olaylar anlatılır. Tarih çalışmalarında kişilerin adlarını makaslamanın veya değiştirmenin bir anlam ve gereği yoktur. Kişi isimlerini sansürleyerek yapılan bir çalışmaya tarih çalışması denemez. Yerel tarih çalışmaları kaçınılmaz olarak kişi isimlerine bağlı çalışmalardır. Ülkemizde yerel tarih çalışmalarının yetersizliğinden şikâyet ediliyor. Yerel tarih çalışmaları artacak ve canlanacaksa, bu çalışmalarda kişi isimleri de kaçınılmaz olarak geçecektir.

Yer İsimleri.- Bu Önsözde bu kitabı yazarken karşılaştığım yer isimleri sorunlarına da değinmek isterim. Zira çalışmada geçen livanın ve köyün isimleri günümüzde değişmiştir.

Çalışmada geçen Kale-i Sultaniye livasının bugünkü adı Çanak-kale'dir. Ancak biz bu kitapta Çanakkale ismini değil, o dönem kullanılan Kale-i Sultaniye ismini kullandık⁸.

Bu kitapta incelenen olayların yaşandığı köyün adı o zaman "Lofça-i Cedit nam-ı diğer Yeniçiftlik" idi. Yani köyün iki adı vardı. Günümüzde köyün tek adı vardır, o da Yeniçiftlik'tir. Bu kitapta bu köyden, söz konusu dönem itibarıyla, çoğunlukla iki adıyla birlikte, yani "Lofça-i Cedit nam-ı diğer Yeniçiftlik köyü" olarak bahsedilmiştir. Çünkü incelediğim belgelerde genellikle bu köyden bu şekilde, yani "Lofça-i Cedit nam-ı diğer Yeniçiftlik karyesi" olarak bahsedilmektedir. Eğer köyden sadece bir ismiyle bahsedeceksem, genellikle günümüzdeki ismi olan "Yeniçiftlik" ismini kullandım.

Sancak, Liva, Kaza ve Karye Kelimeleri.- Bu çalışmanın dayandığı arşiv belgelerinde geçen "sancak" ve "liva" kelimelerini bu kitapta kullanmaya devam ettim. Çünkü bu idarî birimin günümüzde bir karşılığı yoktur. Liva veya sancak, aşağıda (s.123, Kutu 8.1) da açıklandığı gibi, son dönemin Osmanlı idarî teşkilatında "kaza (ilçe)" ile "vilayet (il)" arasında bir idarî birim idi. Günümüzde Çanakkale ili, 1910 yılında kadar Biga Sancağı (Livası), 1910 yılından sonra da Kale-i Sultaniye Sancağı (Livası) idi.

8. Bu ismin ne zaman kullanılmaya başlandığı konusunda aşağı s.123'te yer alan Kutu 8.1'e bakılabilir.

Arşiv belgelerinde geçen “kaza” kelimesine dokunmadım; onun yerine “ilçe” kelimesini kullanmadım. Çünkü “kaza” kelimesinin çok eskimedğini, bugün de bu kelimenin “ilçe” demek olduğunu ortalama bir okuyucu tarafından bilindiğini varsaydım.

Buna karşılık, arşiv belgelerinde geçen “karye” kelimesi yerine, yazı çevrimleri dışında, “köy” kelimesini kullandım. Çünkü karye kelimesi günümüzde çok eskimıştır. Bugün ortalama bir okuyucunun karye kelimesinin anlamını bildiğinden şüphe ettim.

Dil Tercihim.- Bu kitapta genel kültür sahibi ortalama bir okuyucuya hitap ettiğimi varsaydım ve onun anlayamayacağı kadar eski olduğunu düşündüğüm kelimeler yerine onların günümüzde kullanılan karşılıklarını kullanmaya çalıştım. Bunun dışında öz Türkçe kullanmak gibi özel bir çabam olmadı. Tersine dönemin dilini ve havasını yansıtmak için, anlaşılıyor olmaları kaydıyla, o zamanki dili ve ifade kalıplarını kullanmakta yarar olduğunu düşündüm.

Bununla birlikte, belgelerin yazı çevrimleri dışında, yaptığım açıklamalarda, Farsça terkiplerde geçen kelimeleri Türkçe tamlama kurallarına göre sıraladım. Örneğin “meclis-i idare-i kaza” terkiplerini “kaza idare meclisi”, “meclis-i idare-i liva” terkiplerini de “liva idare meclisi” olarak değiştirdim. Ama terkipte geçen kelimelerin kendisini Türkçeleştirmedim. Örneğin “meclis-i idare-i kaza” yerine “ilçe yönetim kurulu” demedim.

Ancak “Şura-yı Devlet” terkiplerine dokunmadım; yani onu “Devlet Şurası” veya “Danıştay” diye çevirmedi. Çünkü bunun bir kurum ismi olarak özel isim olduğunu düşündüm.

Yazı Çevrimi.- Yazı çevrimi (transkripsiyon) konusunda da bir iki şey söylemek istiyorum. Kitapta kullandığım arşiv belgeleri hâliyle eski yazıdır. Bu belgelerin aslının görüntülerini verdikten sonra, belgelerin günümüz alfabesiyle yazı çevrimlerini verdim. Aslında, akademik metinlerde yazı çevrimi, esasen benimsenen bir transkripsiyon alfabesine (sistemine) sadık kalınarak yapılmalıdır. Ben böyle yapmadım. Eski alfabeye, yani Arap alfabesiyle göre yazılmış belgelerdeki kelimeleri *Türkçe söylenişlerini* esas alarak günümüz alfabesine, yani Latin alfabesine göre yazmayı tercih ettim⁹.

9. Bunun sebeplerini daha önce şurada açıklamıştım: Kemal Gözler, “İzafet Kesresi ve Eski Metinlerin Transkripsiyonu Üzerine”, www.anayasa.gen.tr/transkripsiyon.pdf (Yayın Tarihi: 30 Mart 2025).

Yazı çevrimini yaptığım metinlerde geçen Arap alfabesindeki ق ve ك harflerini Latin alfabesinde hep “k” harfiyle, س, ث ve ص harflerini Latin alfabesinde hep “s” harfiyle, ح, ه ve خ harflerini Latin alfabesinde hep “h” harfiyle, ت ve ط harflerini Latin alfabesinde hep “t” harfiyle, ذ, ز, ض ve ظ harflerini Latin alfabesinde hep “z” harfiyle gösterdim. ا (elif) harfini okunduğu yere göre bazen “a”, bazen “e” ve bazen de “i” diye yazdım. ع harfinin karşılığı olarak ise “a” harfini kullandım. Bu konuda yaygın uygulamalardan kısmen uzaklaştığımı farkındayım.

Bu kitapta kullanılan arşiv belgelerinde yazılan Türkçe kelimelerin 1907-1918 yıllarında da bugünkü gibi telaffuz edildiklerini varsaydım. O zamanki alfabeyle bazı kelimeler, arkaik şekillerine sadık kalınarak yazılmış olsalar da onların o zaman da öyle söylenmediği, günümüzdeki gibi söylendiği varsayımıyla, yazı çevrimlerini günümüzdeki söylenişlerini esas alarak yaptım. Örneğin “بَك” kelimesini “bek” diye değil “bey” diye, “وَيْكُر” kelimesini “virgü” diye değil “vergi” diye, “اِيْرَطَك” kelimesini “idilmek” diye değil “edilmek” diye çevirdim.

Yazı çevrimini yaparken b > p ve d > t dönüşümlerini yapmadım. Bu kelimeleri bu harfler bakımından eski yazıyla yazıldıkları şekilde yazdım. Örneğin “مَكْتَب” kelimesinin yazı çevrimini yaparken “mek-tep” değil, “mekteb” şeklinde; “مَجْدِيْد” kelimesinin de yazı çevrimini yaparken “cedit” değil, “cedid” şeklinde yazdım. Ancak yazı çevrimi dışında, kendi cümlelerimde bu kelimeler geçiyorsa bu kelimeleri bugün söylendiği şekilde, yani b > p ve d > t dönüşümlerini yaparak, mesela “mektep” ve “cedit” şeklinde yazdım.

Nispet “i”lerini şapkalı i ile, yani “î” ile yazdım. Örneğin “هَكَانِي” kelimesini “hakanî” şeklinde yazdım.

İzafet “i”lerini, diğer bir ifadeyle izafet kesrelerini ise terkipteki kelimelerin arasında hemze olsun veya olmasın kendilerinden önce gelen kelimelerden sonra tire koyarak, yani “-i” şeklinde yazdım. Örneğin “مَجْلِسُ اِدَارَةِ لِيَا” tamlamasının yazı çevrimini “meclis-i idare-i livâ” şeklinde yaptım. Farsça terkiplerde kelimeler arasında ى harfi, yani “izafet ya”sı varsa, yazı çevriminde de izafet i’sinden önce bir de y harfi koydum, yani izafet kesresini “-yî” şeklinde yazdım. Örneğin

“سورای دولت” kelimesinin yazı çevrimini “Şura-yı Devlet” şeklinde yaptım¹⁰. “Kaymakam”, “arzuḥâl” gibi kaynaşmış ve Türkçeleşmiş terkiplerde ise terkiibi oluşturan iki kelimenin arasına “-i” koyarak değil, günümüzde söylendiği gibi bitişik yazdım.

Arşiv Belgelerinin Asıllarının Görüntüleri.- Okurken görüleceği üzere bu kitapta çok sayıda arşiv belgesi kullanılmıştır. Belgelerin hepsi Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivinde bulunmaktadır. Kullandığım belgelere, Osmanlı Arşivine başvuru yapıp üye olduktan sonra “Belge Tarama” sisteminden¹¹ online olarak ulaştım. Ulaştığım belgelerin taranmış görüntülerini yine aynı sistem üzerinden satın alarak indirdim.

Çalışmada kullandığım belgelerin asıllarının taranmış görüntülerini kitapta ilgili oldukları sayfada verdim. Önce belgenin eski yazılı aslının görüntüsünü, sonra da altında yazı çevrimini verdim. Belgenin eski yazılı orijinalinin görüntüsünün yazı çevriminin hemen üstünde verilmiş olması, yazı çevriminin kontrolüne de imkan sağlamaktadır. Metni uzun belgelerde aslının görüntüsündeki eski yazılı satırların ve keza yazı çevrimindeki bunların karşılığı olan satırların başına numara koydum. Bu numaralara bakarak yazı çevrimindeki hangi satırın, belgenin aslındaki hangi satırın karşılığı olduğu kolayca bulunabilir. Aynı şekilde aranan kelimelerin de belgenin aslının geçtiği yer tespit edilebilir.

Okuma Eksikliklerim ve Muhtemel Hatalarım.- Benim eski yazı konusunda bir uzmanlığım yoktur. Tarih veya edebiyat bölümü değil, hukuk fakültesi mezunuyum. Arşiv belgelerini doğru ve hızlı bir şekilde okumak için yeterli bilgi ve tecrübeden mahrumum. Bu konuda çalışmış olsam da, arşiv belgelerini okumakta zorlanıyorum¹². Okuyamadığım kelimeler de oluyor.

10. İzafet kesresinin kullanılmasındaki sorunlar hakkında bkz. Gözler, “İzafet Kesresi ve Eski Metinlerin Transkripsiyonu Üzerine”, *op. cit.*

11. <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr/> (Erişim Tarihi: Nisan 2024-Mayıs 2025).

12. Zorluğun pek çok sebebi var. Bir kere, eski yazı, sesli harflerin olmadığı bir yazıdır. Latin alfabesiyle yetiştirilmiş biri için eski yazı hep eksik görünen bir yazıdır. Eski yazı, okuyucunun harflerin arasında hangi sesli harfin geçtiğini tahmin etmesini gerektirir ki, bu iş zor bir iştir. Bu zorluk matbu metinlerde de vardır. İkinci olarak bu kitapta okunan arşiv belgeleri matbu metinler veya daktiloyla yazılmış metinler değil, elle yazılmış metinlerdir. Metnin elle yazılmış olması da okumayı başlı başına zorlaştıran bir unsurdur. Üçüncü olarak ve asıl önemlisi, okumaya çalıştığım arşiv belgelerinde

Bu çalışmada da okuyamadığım pek çok kelime oldu. Yazı çevrimlerinde bunların yerlerine üç nokta koymak yerine, bu kelimeleri belgenin eski yazılı aslından kopyalayıp yazı çevrimine yapıştırdım. Bunun daha işlevsel bir yol olduğunu düşündüm. Hiç olmazsa eski yazıyı iyi bilen birileri yazı çevrimini okurken benim okuyamadığım bu kelimeleri de okuyabilir.

Okuyamadığım bu kelimelerin okunuşu konusunda tarihçi veya hukuk tarihçisi meslektaşlarımdan yardım isteyebilirdim. Ama bunu kasten yapmadım. Üç sebepten dolayı: Birincisi onları rahatsız etmek istemedim. İkincisi madem meslekten bir tarihçi olmamama rağmen birinci el kaynaklarla bir tarih çalışması yapmaya cüret etmişim; o hâlde malzememi de kendim okumalıyım. Üçüncü olarak, eksik ve hatalı da olsa ortaya çıkan çalışmanın bütünüyle benim eserim olmasını istedim.

Bunun iki istisnası var: Sayfa 259'da yer alan Belge 12.4 ve sayfa 354'te yer alan Belge 13.5'in yazı çevrimi benim tarafından değil, sayın Aydın Çakmak tarafından yapılmıştır. Bunun sebebi de şudur: Bu iki belgenin Aydın Çakmak tarafından yapılmış yazı çevrimlerini zaten 2014 yılında çıkan *Yeniçiftlik Köyü* başlıklı kitabımızda yayınlamıştık¹³. Bu önemli iki belgenin yazı çevrimlerini önceki kitabımızdan aktardım. Bu arada bunun için Aydın Çakmak'ın iznini¹⁴ de tekrar aldım. Sayın Aydın Çakmak'a çok teşekkür ederim.

Eksikliklere ilişkin olarak şunu da belirtmek isterim: Aşağıda görüleceği gibi yazı çevrimlerinde okunamayan ve eski yazılı hâli verilen kelimelerin sayısı o belgede geçen toplam kelime sayısı bakımından pek azdır; yüzde iki-üçünü geçmez. Bu kelimeler çıkarıldığında dahi, metnin anlamı bozulmamaktadır. Yani okunamayan kelimeler, belgenin anlamından bir şey eksiltmemektedir. En azından şunu gönül rahatlığıyla söyleyebilirim: Okuyamadığım kelimeler yüzünden anlayamadığım veya anlamında tereddüt ettiğim belge olmadı. Yaptığım yazı çevrimlerindeki verdiğim ifade ve cümleler, gerek geçtikleri bağ-

kelimelerin önemli bir kısmı bugün kullandığımız kelimeler değildir. O kelimelerle örülmüş kültür dünyasına girmeden o kelimelerle yazılmış metinleri okumak zordur. O dünyaya bugün girmek ise apayrı bir meseledir.

13. Necdet Zeki Gezer ve Kemal Gözler, *Yeniçiftlik Köyü*, Bursa, Ekin, 2. Baskı, 2024, s.313-315.

14. Sayın Aydın Çakmak söz konusu izni bize 7 Mayıs 2025 tarihli e-postası ile vermiştir.

lam, gerekse belgenin bütünüünün anlamı ve belgedeki olay örgüsüyle uyumludur.

Birkaç yerde de okumakla birlikte okunuşunun doğruluğundan emin olmadığım kelimeler oldu. Bu durumda da tereddütlü kelimenin yazı çevrimini verdikten sonra yanına parantez içinde soru işareti (?) koydum.

Asıl önemlisi, okuyamadığım veya okunuşundan emin olmadığım bu birkaç kelimeden başka, yanlış okuduğum kelimeler de olabilir ki, asıl sorun bunlardadır.

Gerek okuyamadığım, gerekse muhtemelen yanlış okuduğum kelimeleri bana bildirenlere şükran borcum büyük olacaktır.

Kitabın Başlığı.- Bu kitabın başlığını koyarken çok zorlandım. Kitapta Şura-yı Devlete geçen yüzyılın başında yapılan bir şikâyet ve bir de dava inceleniyor. Şikâyet, Abdülfettah'ın Biga Kaymakamı Hasan Bey ve Biga eşrafından İbrahim Bey hakkında Rumî 21 Nisan 1323 (miladî 4 Mayıs 1907) tarihli dilekçesiyle yaptığı şikayettir. Davaya ise, Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyetinin Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisine karşı 21 Teşrinisani 1333 (miladî 21 Kasım 1917) tarihli dilekçesiyle açtığı davadır. Kitapta önce bu şikâyet ve bu davaya konu teşkil eden olaylar incelenmekte ve sonra da bu şikâyet ve bu davanın hukukî değerlendirmesi yapılmaktadır.

Dolayısıyla bu kitap, bu kitabın konusunu oluşturan bu şikâyet ve davanın ismiyle isimlendirilmelidir. Peki ama bu şikâyet ve bu dava nasıl isimlendirilmelidir?

Bu şikâyet ve bu davanın, tarafların adlarıyla isimlendirilmesinin uygun olacağını düşündüm. Yani söz konusu şikayete “Abdülfettah – Biga Kaymakamı Hasan Bey ve İbrahim Beye Karşı Şikayeti”, davaya da “Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyeti – Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisine Karşı Davası” ismini verdim. Bunları yanlarına yıllarını da vererek başlık olarak yazmaya karar verdim. Böylece kitabın başlığı ortaya çıktı.

Bu başlığın birinci kısmı hem çok uzun, hem de problemli. Çünkü Abdülfettah'ın şikâyet dilekçesinde “Biga Kaymakamı” ismi belirtilmeksizin şikâyet ediliyor. Şikayetin İbrahim Beyi de içermesi ise problemli. Çünkü, Şura-yı Devlete kamu makamları şikâyet edilebili-

yor ve İbrahim Bey'in resmî bir görevi yok. Bu nedenle başlığın birinci kısmında sadece “Abdulfettah’ın Şikâyeti” ifadesini kullandım. Böylece başlık “Abdulfettah – Biga Kaymakamı Şikâyeti (1907) ve Yeniçiftlik Köyü – Kale-i Sultaniye Livası Davası (1915-1918)” hâline dönüştü.

Bu kitabın ana başlığı oldu. Bu ana başlığın altına da bu şikayeti ve bu davanın hukukî değerlendirmesini yaptığım bölümleri ifade etmek için “İki Örnek Olay Üzerinden Son Dönem Osmanlı İdarî Yargı Sistemi Hakkında Gözlemler” alt başlığını koymayı uygun gördüm.

Böylece şöyle bir başlık ortaya çıktı:

ABDÜLFETTAH'IN ŞİKÂYETİ (1907)
VE YENİÇİFTLİK KÖYÜ – KALE-İ SULTANİYE LİVASI DAVASI (1914-1918)
İki Örnek Olay Üzerinden Son Dönem Osmanlı İdarî Yargı Sistemi
Hakkında Gözlemler

Bu başlık çok uzun ve pek de akılda kalıcı değil. Kolay da söylenmiyor. Bu nedenle şikâyet ve davayı taraflarının ismiyle değil, konularıyla isimlendirmeyi de düşündüm. Abdulfettah’ın şikâyeti, Ece Gölünde tutulan yılan balıklarına Biga’da el konulmasıyla ilgilidir. Yeniçiftlik Köyü – Kale-i Sultaniye Livası Davası ise, Yeniçiftlik köyünde bulunan bir arazinin vasfının tarladan meraya dönüştürülmesiyle ilgilidir. Bu nedenle bu kitaba konusu itibarıyla “Yılan Balığı ve Mera Davaları” üst başlığını vermeyi düşündüm. Ancak uzun vadede bu düşüncenin isabetine ikna olmadım.

Uzun ve akılda kalıcı olmamasına rağmen, kitabın konusunu ilk düşündüğüm başlığın daha doğru bir şekilde anlattığına kanaat getirdim ve bu başlıkta karar kıldım.

Fotoğraflar.- Kitapta kullanılan fotoğrafların kaynağı ilgili fotoğrafın altında belirtilmiştir. Ayrıca kaynağı belirtilmeyen fotoğraflar tarafımızdan çekilmiştir.

Haritalar.- Kitapta kullanılan haritaların kaynağı ilgili haritanın altında belirtilmiştir. Ayrıca kaynağı belirtilmeyen haritalar tarafımızdan çizilmiştir. Harita altlığının kaynağı ayrıca belirtilmiştir.

Teşekkür.- Kitabın düzeltmelerini her zaman olduğu gibi sevgili eşim Ürküş Gözler yaptı. Kendisine teşekkür ediyorum.

Kemal Gözler, *Abdülfeftah'ın Şikâyeti (1907) ve Yeniçiftlik Köyü – Kale-i Sultaniye Livası Davası (1914-1918): İki Örnek Olay Üzerinden Son Dönem Osmanlı İdari Yargı Sistemi Hakkında Gözlemler*, Bursa, Ekin, 2025, XVIII+382 s. (www.kemalgozler.com/abdulfettah.htm).

© 2025. Kemal Gözler

<https://www.anayasa.gen.tr/gozler.htm>

Ana Sayfa: <https://www.kemalgozler.com/>